

بسم الله الرحمن الرحيم

تاریخ تحلیلی صدر اسلام

دکتر محمد علی چلونگر

دانشیار گروه تاریخ دانشگاه اصفهان

دکتر علی اکبر عباسی

استادیار گروه تاریخ دانشگاه اصفهان

انتشارات گروه فلسفه

۹	پیشگفتار
۱۱	فصل اول / کلیات
۱۱	بخش اول: تاریخ‌نگاری و مفاهیم مربوط به آن
۱۳	مفهوم تاریخ
۱۴	تاریخ نقلی
۱۴	درصد اعتبار تاریخ نقلی
۱۵	تاریخ علمی
۱۵	فلسفه تاریخ
۱۶	رویکرد تاریخی قرآن
۱۸	رویکرد تاریخی نهج البلاغه
۲۰	بخش دوم: شناخت و نقد منابع
۲۲	مغازی: د.
۲۲	فتوح
۲۳	تاریخ‌های محلی
۲۴	انساب
۲۶	منابع جغرافیایی
۲۶	تاریخ‌های عمومی
۲۹	منابع ادبی
۳۱	فرهنگ‌نامه‌ها

- فصل دوم: اسلام در مکه ۳۳
- بخش اول: جزیره العرب در آستانه ظهور اسلام ۳۵
- موقعیت جغرافیایی جزیره العرب ۳۵
- اوضاع سیاسی جزیره العرب ۳۶
- اوضاع دینی جزیره العرب ۳۷
- اوضاع معنوی و اقتصادی جزیره العرب ۳۸
- نظام اجتماعی عرب در عهد جاهلی ۴۰
- اوضاع فرهنگی سباز ۴۲
- نژاد عرب ۴۳
- تاریخ زندگانی پیامبر اسلام (ص) پیش از بعثت ۴۴
- سرپرستان پیامبر اسلام (ص) ۴۵
- پیمان جوانمردان ۴۶
- ازدواج با خدیجه ۴۷
- بخش دوم: دوران بعثت ۵۱
- بعثت پیامبر اسلام (ص) ۵۱
- نخستین مسلمانان ۵۲
- دعوت سال‌های نخست: فردی یا نهایی ۵۴
- دعوت خویشاوندان به اسلام ۵۶
- شگردهای قریش برای مقابله با رسالت پیامبر اسلام (ص) ۵۸
- دستور پیامبر (ص) به هجرت ۶۳
- بازگشت مهاجران و ماجرای غرانق ۶۴
- نقد و بررسی واقعه غرانق ۶۵
- سال دهم بعثت، عام‌الحزن ۶۹
- سفر به طائف ۷۰
- فصل سوم: دوران هجرت ۷۳
- بخش اول: تاریخ اسلام از ورود پیامبر اسلام (ص) به مدینه تا صلح حدیبیه ۷۵
- آشنایی مردم یثرب با اسلام و بیعت با پیامبر اسلام (ص) ۷۵

- ۷۶ تحلیل تفاوت برخورد مردم مکه و مدینه با دین اسلام
- ۷۹ هجرت مدینه سرآغاز تحولی مهم در اسلام
- ۸۰ پیمان برادری میان مسلمانان
- ۸۲ بنای مسجد النبی
- ۸۲ تغییر قله
- ۸۳ جنگ‌های دفاعی پیامبر اسلام (ص)
- ۸۸ پیمان شکنی یهود
- ۹۰ منافقان در حکومت پیامبر اسلام (ص)
- ۹۳ بخش دوم: از حدیبیه تا رحلت پیامبر اسلام (ص)
- ۹۳ صلح حدیبیه
- ۹۳ بیان سفر تاریخی به طریق اختصار
- ۹۴ طرح پیامبر اسلام (ص) در آغاز
- ۹۶ مقابله قریش و سرسختی آنان
- ۹۷ راهکارهای پیامبر اسلام (ص) برای آرام کردن قریش
- ۱۰۰ مفاد صلح‌نامه حدیبیه
- ۱۰۲ ماجرای ابوبصیر و درخواست قریش از پیامبر اسلام (ص)
- ۱۰۳ آثار و نتایج مثبت صلح حدیبیه برای اسلام
- ۱۰۵ فتح خیبر
- ۱۰۶ دعوت سران کشورها به اسلام
- ۱۰۸ نبرد موته
- ۱۰۹ فتح مکه راهگشای فتح تمام جزیره العرب
- ۱۱۱ تدابیر پیامبر اسلام (ص) برای فتح مکه
- ۱۱۴ آخرین غزوات پیامبر اسلام (ص)
- ۱۱۸ حجة الوداع
- ۱۱۹ اعزام سپاه اسامه
- ۱۲۱ بروز شکاف‌ها
- ۱۲۴ فصل چهارم: از رحلت پیامبر اسلام (ص) تا کشته شدن عثمان

- بخش اول: جانشینی پیامبر اسلام (ص) ۱۲۶
- عوامل پیروزی مهاجران ۱۲۹
- اقدامات فاطمه (س) در اثبات حقانیت امام علی (ع) ۱۳۰
- فدک ۱۳۱
- بخش دوم: تاریخ اسلام در دوران خلفای نخستین ۱۳۴
- خلافت ابوبکر ۱۳۴
- ارتداد ۱۳۴
- فتح شام ۱۳۷
- فتح عراق ۱۳۸
- خلافت عمر ۱۳۹
- ادامه فتوح ۱۴۱
- علل فتح ایران ۱۴۷
- تهاجم به مرزهای امپراتوری روم ۱۴۹
- دلایل شکست رومیان و پیروزی مسلمانان ۱۴۹
- قواعد نو در امور دیوانی و مالی ۱۵۰
- ممنوعیت نگارش احادیث نبوی ۱۵۳
- قتل خلیفه دوم و تشکیل شورای شش نفره ۱۵۵
- خلافت عثمان ۱۶۰
- ادامه فتوح ۱۶۱
- علل شورش بر عثمان ۱۶۲
- مواضع صحابه و افراد مؤثر در سیاست نسبت به شورش بر عثمان ۱۷۰
- تحلیل ویژگی‌ها و تحولات دوران خلفا ۱۷۱
- تغییر و تبدیل احکام و سنت نبوی ۱۷۲
- حذف نیروهای باسابقه ۱۷۴
- ظهور و نفوذ اشرافیت ۱۷۵
- گسترش خشونت ۱۷۶
- گسترش تبعیض ۱۷۸

- ۱۸۰ حاکمیت صحابه و اشخاصی که با سنت نبوی آشنایی نداشتند
- ۱۸۲ فصل پنجم: دوران خلافت امام علی (ع)
- ۱۸۴ بخش اول: حوادث خلافت امام علی (ع) از آغاز تا جنگ صفین
- ۱۸۴ بیعت با امام علی (ع)
- ۱۸۷ ویژگی های بیعت با امام علی (ع)
- ۱۸۹ مشکلات امام علی (ع) در دوران خلافت
- ۱۹۸ تحلیل حوادث دوران خلافت امام علی (ع)
- ۱۹۸ جنگ جمل
- ۲۰۲ انتقال مرکز حکومت از مدینه به کوفه
- ۲۰۴ جنگ صفین
- ۲۱۱ بخش دوم: حوادث خلافت امام علی (ع) از اجرای خوارج تا شهادت آنحضرت
- ۲۱۱ ماجرای خوارج
- ۲۱۴ مواضع امام علی (ع) در برابر خوارج
- ۲۱۵ جنگ نهروان
- ۲۱۷ پیامدهای جنگ نهروان
- ۲۱۸ تجاوز معاویه به قلمرو امام علی (ع) پس از جنگ صفین
- ۲۲۰ پیامدهای تجاوزات معاویه
- ۲۲۱ آخرین تلاش ها و شهادت امام علی (ع)
- ۲۲۴ فصل ششم: دوران امامت حسین (ع)
- ۲۲۶ بخش اول: حوادث دوران امامت امام حسن (ع)
- ۲۲۷ امامت امام حسن (ع)
- ۲۲۹ نبرد امام حسن (ع) با معاویه
- ۲۳۱ واکنش معاویه
- ۲۳۴ معاویه و درخواست صلح
- ۲۳۵ دلایل صلح امام حسن (ع)
- ۲۳۸ قرارداد صلح
- ۲۴۰ حاکمیت معاویه بر خلافت اسلامی

- ۲۴۱ امام حسن (ع) پس از صلح _____
- ۲۴۳ بخش دوم: حوادث دوران امامت امام حسین (ع) _____
- ۲۴۳ امام حسین (ع) در دوران خلفا _____
- ۲۴۴ موضع امام حسین (ع) در برابر صلح امام حسن (ع) _____
- ۲۴۵ دوران امامت امام حسین (ع) _____
- ۲۴۶ علت قیام نکردن امام حسین (ع) در دوران معاویه _____
- ۲۵۰ مرگ معاویه و حاکمیت یزید _____
- ۲۵۰ بیعت خواهی یزید از مخالفان _____
- ۲۵۱ دلایل خودداری امام حسین (ع) از بیعت با یزید _____
- ۲۵۳ عزیمت امام حسین (ع) به مکه _____
- ۲۶۱ تحلیل عملکرد کوفیان در واقعه عاشورا _____
- ۲۶۳ پیامدهای واقعه عاشورا _____
- ۲۶۷ منابع و مآخذ _____

پیشگفتار

اسلام پس از ظهور بسیار سریع جهانی شد و جایگاهی مهم در جامعه بشری به دست آورد. اسلام بخشی از هویت دینی و ملی ایرانیان است و شناخت درست آن برای هر ایرانی مسلمان ضروری است. بر این اساس، نوشته حاضر به قصد ارائه شناختی تحلیلی از دوره‌ای بسیار مهم از تاریخ اسلام؛ یعنی، از بعثت تا حادثه کربلا (در سال ۶۱ هجری) فراهم شده است. رویدادهای این دوره از تاریخ اسلام هر یک به خودی خود بخشی مهم از آرمان‌ها و عقاید مسلمانان و حیات دینی آنان را تشکیل می‌دهند. بسیاری از این حوادث باوجود گذشت قرن‌ها از پیدایش و تکوین همچنان در زندگی مسلمانان حضوری فعال دارند. این حضور به‌گونه‌ای است که می‌توان ادعا کرد درک فرهنگ اسلامی و جایگاه کنونی مسلمانان در جوامع اسلامی با درک آن حوادث و تحولات مربوط است. ماجرای پیدایش اسلام و گسترش آن و تحلیل تحولات صدر اسلام از اهداف این اثر است.

این کتاب براساس سرفصل‌های درس عمومی تاریخ تحلیلی صدر اسلام و در شش فصل در موضوع‌های زیر تنظیم شده است:

فصل اول به مباحث کلی تاریخ‌نگاری و تعریف و نقد منابع اختصاص دارد. در این قسمت تعریف تاریخ، علوم مرتبط با تاریخ، نگاه قرآن و نهج‌البلاغه به تاریخ و معرفی منابع مهم آمده است.

در فصل دوم به وضعیت جزیره العرب، خاستگاه اسلام، از نظر دینی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و نیز تحولات زندگی رسول الله(ص) در مکه پرداخته شده است. برخی از مهم‌ترین رویدادهایی که در این فصل آمده است عبارتند از: مراحل دعوت اسلام، نخستین مسلمانان، شگردهای مشرکان در مقابله با اسلام و زمینه‌سازی هجرت رسول خدا(ص) به مدینه.

فصل سوم به تحولات و حوادث دوران رسول خدا(ص) در مدینه اختصاص دارد. در این فصل به مباحثی همچون عقد اخوت، غزوات، فعالیت‌های یهودیان و منافقان، برخورد رسول الله(ص) با یهودیان، صلح حدیبیه و آثار آن در گسترش اسلام، و فتح مکه پرداخته شده است.

در فصل چهارم موضوع خانشینی پیامبر(ص) بررسی شده است. این فصل به تحلیل رویداد سقیفه و نتایج آن، تحولات دوران خلفا همچون ارتداد، فتوح و پیامدهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آنها و شرایط جامعه اسلامی در زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی اختصاص دارد.

در فصل پنجم به تحولات خلافت امام علی(ع) پرداخته شده است. در این فصل علل توجه مردم به امام(ع) و تقاضای آنان از آن حضرت برای پذیرش خلافت، مشکلات امام(ع) در دوران حاکمیت، تحلیل جنگ‌های جمل، صفین و نهروان و سیره سیاسی و حکومتی امام(ع) بررسی شده است.

فصل پایانی به دوران امامت حسن(ع) اختصاص دارد. تحلیل دلایل صلح امام حسن(ع) با معاویه و واگذاری خلافت به او و زمینه‌ها، چگونگی و نتایج قیام امام حسین(ع) از مهم‌ترین مطالب این فصل است.

دکتر محمد علی چلونگر

دکتر علی اکبر عباسی

فروردین ماه ۱۳۹۱